

Sjømaktseminar 9 (2004)

Nasjonal episode- og krisehåndtering, internasjonalt engasjement v/Flaggkommandør Trond Grytting, SJKE

27. august 2004

I Sjøforsvaret anvendes i dag hovedsaklig begrepene Marine og Kystvakt. Marine og Kystvakt er merkevarebetegnelser som indikerer hva Sjøforsvaret er og hva det bedriver. Konsentrasjon, effektivisering og kanalisering av ressurser til den spisse ende har vært en ledestjerne i Sjøforsvaret siden den kalde krig.

Innledning

Den militære sjømakt kjennetegnes ved en flåte med tilhørende base og en politisk vilje til å bruke flåten. I mitt foredrag vil jeg diskutere hva Marinens flåte er, hvordan den bør anvendes til nasjonal episode- og krisehåndtering, til internasjonalt engasjement og deltagelse - og - følgelig hvordan Marinen bør utvikles.

Dagens operasjonskonsept

Dagens operasjonskonsept for Marinen er forankret i tre ting. Relevant nasjonal tilstedeværelse, opprettholdelse og utvikling av kompetanse samt internasjonale operasjoner. Dagens operasjons og utviklingskonsept er forankret i de politiske dokumenter som bestemmer hva slags marine Norge skal ha og hva norske myndigheter vil at Marinen skal brukes til. Strukturen vi innretter mot ligger nå fast. Denne vil bestå av; En sjøgående taktisk ledelse (Norwegian Task Group), 5 Fridtjof Nansen klasse fregatter med NH 90 helikopter, 6 Skjold – klasse MTBer eller Littoral Combat Ships om man vil, 6 Ula – klasse undervannsbåter, 6 mineryddere med jakt og sveip inkludert mine rekognoserings systemet HUGIN, en minedykkerkommando, en kystjegerkommando, en marinejegerkommando samt sjømobil logistikk Combat Service Support. En Marine vi kan være stolte av.

Kjernen i dagens operasjonskonsept er utvikling av den sjømilitær kompetanse rettet mot fornyelsen og utviklingen av strukturen. Samtidig med denne utvikling utfører Marinen operasjoner i det daglige nasjonalt og internasjonalt. Nasjonalt er operasjonene gjerne knyttet til begrepet tilstedeværelse. For to år siden ble tidenes største skarpskyting med Torpedoer, Penguin, Sea sparrow og Hellfire missiler utført i Ytre Vestfjorden. Tre ganger i året viser Marinen evne til sammensatte og komplekse operasjoner i all slags vær fra Sør Norge til Nord Norge. Tokt av forskjellig art skjer langs kysten ut i våre havområder, til Svalbard samt tilstedeværelse ved viktige begivenheter også i andre land hvor hensikten er å representere Norge. Gjentatte ganger er det gitt støtte til mennesker og samfunnet ved søk og redning samt beredskap og aktiv inngripen med Marinefartøyer for å hindre miljø ødeleggelser.

Etter angrepet på World Trade Center har Marinen vært nærmest kontinuerlig i Middelhavet i NATO Art 5 – kamp mot terror operasjoner - med fregatter, MTBer og undervannsbåter. Siden den kalde krig har Marinen deltatt i 10 ”real world operations” på land og til havs med 26 enheter fra alle Marinens flotiljer. Marinen har operert i Makedonia, Kossovo, Afghanistan, Iraq, Arabiske gulf, Adriaterhavet, over hele Middelhavet, Gibraltarstredet og langs de Baltiske kyster. Felles for alle enheter som har vært ute er profesjonalitet og dyktighet i håndverket. Det har faktisk vært så bra at vi uten skrupler kan si at vår kompetanse og kapasiteter er i verdensklasse.

Kystjegerne har ikke blitt internasjonalt engasjert – enda. Omstillingen av Kystartilleriet til en Kystjegerkommando integrert i Marinen er etter mitt syn et eksemplet på enestående transformasjon i Forsvaret i moderne tid. Kystjegerkommandoen har fremstått som en

oppsiktsvekkende maritim kapasitet med et amfibisk tilsnitt. Kystjegerkommandoen har gitt Marinen en bedre evne til å etablere sjø kontroll i et kystnært område enn vi hadde under den kalde krig. Videre har kystjegerkommandoen vakt oppsikt og begeistring hos allierte mariner som blant annet USA, Storbritannia og Nederland under trening og øvelser.

Kystjegerkommandoen har også i Norwegian Task Group kontekst vist seg unik i forhold til å binde sammen operasjoner på land og sjø nasjonalt.

Ordren for en drøy uke siden om å spare 137 millioner kroner innenfor kysteskadrens budsjett i år er dramatisk. GIS har vært helt tydelig på at han ikke faglig kunne anbefale et slikt kutt. Sjøforsvaret ble pålagt kuttet fordi tilstrekkelige midler ikke har blitt frigitt ifm omstillingen i FMO som helhet.

Vi forholder oss profesjonelt til dette og skal selvsagt gjøre det beste ut av situasjonen. Lediggang blir neppe et problem. Det som imidlertid er hovedproblemet er at opprettholdelse og utvikling av kompetanse er en nøkkel for å ta imot de nye fartøyer og utvikle de maritime kapasiteter som skal videreføres. Den normale drift er grunnlaget for denne kompetanse. Marinens evne til å operere sikkert og holde det gode nivå vi normalt ville hatt under kommende øvelser og operasjoner i 2005 vil bli svekket. Motivasjonsmessig er et slikt kutt ille for det unge befalet vi skal bygge opp og de vernepliktige som skal ha meningsfylt tjeneste. Jeg anser denne driftsreduksjonen for å være et nødtiltak i en anstrengt omstilling. Kuttet bør ikke i seg selv røre ved ambisjonen om å realisere den Marinen som er vedtatt.

Oppgaver og trusler

Hvilke viktige oppgaver eller trusler nasjonalt eller internasjonalt er det så Marinen må kunne håndtere på kort og litt lengre sikt? Vel, Vi må være beredt på at en krise eller konflikt raskt kan oppstå eller utvikle seg i hjemlige farvann – i dag eller i morgen. Trusselbildet vil være uforutsigbart og varslings tiden vil være kort. Kystvakten vil antagelig være de første ”on scene”. Operasjonsområdet kan være kystnært, langt til havs, eller begge deler. Det kan være i Sør eller i Nord. Aktørene vi må kunne håndtere i denne krisen kan være sivile, statlige og militære enheter fra nasjoner vi er allierte med så vel som vår nabo i øst. Aktørene kan være ikke statlige, miljøaktivister eller terror grupper. Tilstedeværelse betyr først å fremst å være i et interesseområde for å demonstrere ens rettigheter, berolige og samtidig avskrekke. Tilstedeværelsen må være av en slik art at det ikke er tilstedeværelsen selv som utløser konflikt eller krise. Med andre ord ikke for mye og ikke forlite. Debatten omkring hva som er nok tilstedeværelse har pågått i mange år. Et eksempel på forlite tilstedeværelse er når en ønsket utrykning til et kriseområde ikke kan gjøres fordi det vil oppfattes å eskalere situasjonen. Likeledes kan forlite tilstedeværelse medføre at nødvendig kjennskap til miljø og operasjonsområde svekker evnen til å utnytte farvannet til egen fordel. Den grunnleggende tilstedeværelse ivaretas av kystvakten i hele Norges interesseområde langs kyst og til havs. Tilstedeværelse av Marinestyrker vil og bør svinge i forhold til tilstedeværelsens nødvendighet og tilgang på ressurser. Under den kalde krig var kystvaktens rolle å støtte Marinen med overvåkning og eskortetjeneste. I dag er det omvendt. Marinen må kunne støtte kystvakten. Ved episode og konflikthåndtering nasjonalt er det avgjørende at Marinens personell kan forstå situasjonen for å sikre at makt ikke blir brukt utidig samt være beredt til å bruke makt med presisjon når nødvendig. Marinens personell må forstå kystvaktens operasjonskonsept, kjenne havrett og bestemmelser. Marinen må samtrene med kystvakten og øve på håndtering av krise og konfliktscenarier.

Marinen må være beredt til innsats når kystvakten kommer til kort og makt må anvendes. Marinen må likeledes være beredt til hvor som helst langs kyst og til havs å kunne settes inn ved trussel om eller faktisk utført terroranslag.

I internasjonal sammenheng må alle Marinens enheter kunne delta i operasjoner med NATO eller med allierte. Frem til i dag har vi operert med enkelt fartøyer og avdelinger i forskjellige styrkeforband. Oppdragene har vært spesialoperasjoner, rydding av sjøminer, uskadeliggjøring av alle typer eksplosiver, etterretnings innsamling, overvåkning og beskyttelse av høyverdi transporter samt demonstrasjon av NATO solidaritet og interoperabilitet. Marinen har vært internasjonalt engasjert i de stående maritime NATO styrker siden 1968. Etter den kalde krig har imidlertid engasjementet økt betydelig samtidig som den reelle trussel og fare for å bli utsatt for særlig assymetriske trusler har økt.

Utviklingsretning

Internasjonalt følger vi to utviklings spor. For det første er det NATO og Nato Response Force konseptet. For det andre er det allianse og samarbeids sporet i forhold til Nordsjøstrategien. Et tredje aspekt er evnen til fleksibelt å kunne stille styrker til oppdukende oppdrag. Et godt eksempel på det siste er minedykker kommandoens operasjoner i Iraq sammen med Hærens ingeniører. Generalinspektøren i Sjøforsvaret har latt utføre flere vurderinger for å sette en fremtidsrettet kurs. Det er grunnleggende nødvendig at fartøyer og avdelinger utrustes med våpen og relevante kamp støtte systemer. Videre er det grunnleggende nødvendig at den Marinen vi nå skal ha utvikles profesjonelt og forblir beredt til skarpe oppdrag.

I Marinens strategiske kart er en hovedleveranse som følger:

- "Å Videreutvikle etterspurte slagkraftige og gripbare kapasiteter innen littorale operasjoner (NOLTG)"
- "Marinen skal fremstille og drifte etterspurte, gripbare og fleksible kapasiteter i form av tidsriktig materiell og motivert personell med stor kompetanse innen littorale operasjoner.
- Kapasitetene skal på kort varsel kunne inngå i operasjoner alene, sammen med andre forsvarsgrener, eller i allianser, hvor som helst i verden i hele spennet fred-krise-krig over tid.
- Marinen skal kjennetegnes ved høy reaksjonsevne, deployerbarhet, interoperabilitet og evne til oppdragsbasert ledelse ved å blant annet utnytte nettverksbaserte systemer.
- Marinen skal ha kompetanse og kapasitet til taktisk maritim ledelse.

Ved å endre fokus fra tradisjonell sjønektelse i nasjonale littorale områder til å anvende vår struktur som bidrag i sjøkontrolloperasjoner vil vi også kunne bidra til å fylle et av NATOs og våre samarbeidspartneres største kapasitetsgap".

Hele ideen bak det nå ti år gamle Norwegian Task Group konseptet er å kunne sette sammen en oppdragsbasert Task Group. Fra det lagdelte type forsvar langs kyst og til havs under den kalde krig er konseptet nå å mikse de kystnære krigføringskapasiteter for gjensidig effekt i et operasjonsområde. I flere år har vi eksperimentert med Norwegian Task Group som en task organisert styrke under en sjøgående taktisk ledelse. Flere kommandofartøyskonsepter er prøvd ut. I dag er KV Andenes kommandoskip for NOTG og etter hvert blir Fridtjof Nansen klasse fregattene kommandofartøy. Grunnlaget for Norwegian Task Group er nødvendigheten av å kunne sette sammen en styrke med et spenn av kapasiteter for å kunne løse et nasjonalt militært oppdrag. Innsatsen av denne styrken må kunne planlegges og utføres på taktisk nivå fra et fartøy i operasjonsområdet. Videre må denne styrken kunne dirigere luft ressurser, det være seg organiske helikoptre, Maritime Patruljefly eller jagerfly. Styrken må kunne samle og

bruke informasjon fra andre og den må kunne samarbeide med og avgi eller motta ressurser fra hæren, sjøheimevernet eller heimevernet. Allerede i 1995 startet den første eksperimentering med hæroperasjoner over sjø. Gjennom denne eksperimentering som nå i prinsippet er prøvd ut over en årrekke har det utviklet seg en ny tilnærming til kystnære operasjoner hvor formålet ikke er antiinvasjon. Formålet er nå snarere å etablere sjøkontroll i tid og rom for å sikre egen frihet til å operere. Formålet med å etablere kontroll og søke en slik frihet kan være ilandsetting av egne styrker, evakuering, humanitære operasjoner eller anti terror for å nevne noe. Et gjennombrudd kom med NOMTAC 350 "Optimised Access" for et par år siden. Denne taktikken legger til grunn hvordan man entrer inn i et kystnært konfliktområde, hvordan holde området over tid for så å trekke seg ut igjen. Grunnlaget for denne utvikling og eksperimentering har også vært tenkning og utvikling særlig i US navy og Royal Navy. I disse marinene har man særlig arbeidet med skifte fra operasjoner på det åpne hav til operasjoner i det kystnære miljø. Her har vi sett at de dilemma som styrker møter når man går inn og skal etablere seg på en kyst nettopp er det som i vår marine er vårt fortrinn og styrke og hvor vi innehar relevante kapasiteter. Ikke i stort volum men dyktig i kompetanse og evne. Trusselbildet er konvensjonelle undervannsbåter, miner, landbasserte missilsystemer og små hurtig gående fartøyer. Nøkkelen for oss har derfor vært å finne hvordan vår nisje kan passe inn. I Marinens målbilde ser vi derfor for oss som et ambisjonsnivå å kunne stille en Norwegian Littoral Task Group til for eksempel NRF rådighet i 2012. Denne Task Groupen vil ha som særlig formål å kunne etablere kontroll alene eller sammen med andre i et kystnært område. Dette ambisjonsnivået er riktig i forhold til å sikre at Marinens kapasiteter kan holdes på et høyt reaksjons og ferdighetsnivå og at styrkeproduksjon og styrkerotasjon kan komme i et godt og forutsigbart gjenge. I prinsippet kan man se for seg Norwegian Littoral Task Group som en stående "Sjøbrigade" sammensatt av komplementære systemer for kystnær krigføring og evne til å etablere sjøkontroll avgrenset i tid og rom. Norwegian Littoral Task Group vil kunne bestå av Taktisk ledelse, 2 fregatter, 2-3 Skjold, 2-3 Mineryddere, 1-2 Undervannsbåter, 1 Marinejegertrupp, 1 Kystjegeravdeling, 1 Minedykkeravdeling samt sjømobil logistikk Combat Service Support. Om en slik Task Group vil eller bør deployere i sin helhet er et strategisk anliggende. Elementer eller enkeltkomponenter fra denne Task Groupen kan vel så gjerne avgis til en NATO eller koalisjonsstyrke. Den resterende del av Marinen vil være styrkebrønnen hvori styrke produksjonen pågår.

Transformasjon

Generalinspektøren for Sjøforsvaret har gitt sin føring for transformasjon. Transformasjon fremtvinges av ny teknologi, nye utfordringer til vår sikkerhet og selvsagt av kostnader og ressurstilgang. Transformasjon fremtvinger gjerne store forandringer i våpen, organisasjon og operasjonskonsepter. Vi må utvikle og drifte Marinen i takt med nye realiteter. Disse realiteter er at vi må kunne deployere med fullt operative enheter over store avstander. Dette innebærer logistikk og løfteevne. Terror og Assymetriske trusler må kunne bekjempes ikke bare defensivt men også offensivt. Samfunnet vårt blir stadig mer velstående og kravstort derfor blir krav til offisersyrket, holdninger, etikk og moral desto viktigere. Operasjons og tjenestemønster må reflektere samfunnets standard og normer. Forutsigbarhet og familievennlighet for personellet er avgjørende for å sikre lojalitet til Marinen. Vi må fremstå som en god arbeidsgiver og attraktiv arbeidsplass samtidig som Offiseren må identifisere seg utifra krigens krav og ikke som en ordinær tjenestemann. Store endringer vil skje i både personell og logistikk- forvaltningsregimer.

Marinens transformasjon som en videreføring av Sjøforsvarets omstilling over de siste ti år fortsetter derfor. Som konkrete eksempler på transformasjon nevner jeg den eksperimentering med nye operasjonskonsepter Marinen har bedrevet de siste år. Fra øvelse Joint Winter i mars i år skrev Commander United Kingdom Amphibious Task Group "Proven success of NOTG

conducting advance force operations within NOMTAC 350 procedures has provided a credible partner in littoral and deployed operations”. Videre er det betydelig mer fokus på enkeltmannsferdigheter, mer målrettet seiling og trening og etablering av Marinenettverk rettet mot personell og familier. I sommer stod Norwegian Task Group ansvarlig for taktisk ledelse av øvelse Blue Game i Skagerrak og Kategatt. Dette var årets største NATO øvelse i Europa. FOHK og Norge hadde ledelse på utvikling og gjennomføring av denne øvelsen. Jeg vil hevde at sjeldent, om noen gang, har en øvelse fokusert på et krisescenario som utløser en fellesoperativ operasjon i et assymetrisk trussel scenario slik som denne øvelsen gjorde. Få, om noen, øvelser har satt på kartet begrepet Joint ISTAR som øvelse Blue Game. Informasjon ble nettet fra kilder styrt på operasjonelt nivå og enheter på taktisk nivå. Øvelsen var i stor grad etterretningsdrevet. 15 nasjoner, 60 fartøy, 30 fly og bakkestyrker deltok. Totalt 6000 mennesker var involvert. Jeg vil hevde at en nøkkel til at øvelsen fikk den karakter den gjorde er nettopp den innovative tenkning som nå skjer. Gjennomføringen var tidsriktig og utfordrende. Mange offiserer ved KNM Tordenskjold, Stabsskolen, FOHK i Stavanger og kysteskadren har klart å forene krefter med blikk mot fremtiden. Mange av disse offiserer og miljøer har også spennende kontaktpunkter mot kolleger i andre forsvarsgrener. Jeg håper vi med miljøer som blant annet NOBLE i FOHK, TRADOK og 6 divisjon i Hæren i mye større grad kan forene krefter.

Avslutning

Anvendelse og utvikling av Marinen dreier seg om å opprettholde operativ evne til å utføre Sjømilitære operasjoner. Kompetanse og høyt ambisjonsnivå må stå i fokus. Vi kan ikke tillate oss å operere fartøyer og avdelinger som er halvgode og ikke kan anvendes operativt i en skarp situasjon. Det være seg om denne skarpe situasjon er relatert til en nasjonal konflikt eller krise eller relatert til et internasjonalt oppdrag. Det er derfor avgjørende at personellets kompetanse holdes høyt og at kvalitet på de strukturelementer vi skal ha sikres.

For Marinen må det allerede i dag herske en bevissthet rundt at hurtig utrykning med flere enheter kan bli aktuelt for å bidra til sikring av objekter ved en høynet terror beredskap. Hvert enkelt fartøy og avdeling må kunne delta i en force protection kontekst hvor nærsikring, hurtig reaksjon, samarbeide med politi, klare kommandolinjer og trygghet ved våpenbruk er meget viktig.

Generalinspektøren for Sjøforsvaret har nå iverksatt prosjekt NEPTUN. Dette prosjektet har til hensikt å gripe fatt i forsvarsdepartementets iverksettelsesbrev samt flere analyser og utredninger som er gjort i Marinen. Hensikten er å justere Sjøforsvarets organisasjonen mot maksimal operativ evne. Den langsiktige fokus i Marinen i dag er altså å strekke oss mot en sammensatt Task Group med lav reaksjonstid. Utviklingen i Marinen rettes mot å fortsatt kunne bedrive krigføring innen Anti Overflate, Anti Luft og Undervannskrigføring. Av nye dimensjoner utvikles bedre evne til Maritime Spesialoperasjoner for Maritime Interdiction samt evne til å operere i det ekstreme kystnære området hvor også trusler i grenselandet sjø/land må kunne håndteres. Evnen til å samle og bearbeide etterretning i Norwegian Task Group vil bli styrket. De siste øvelser har i stor grad fokusert på evne til å bygge et Recognised Maritime Picture innenfor operasjonsområdet. Dette må fortsette med målrettet fokus på den nettverksutvikling som det legges opp til i forsvaret forøvrig. Vi må kunne nettes med allierte i de militære formasjoner hvor vi skal operere når vi er ute. Men, vi må også sikre at Marinen, Hæren, Heimevernet og Luftforsvaret kan nettes for operasjoner nasjonalt. Dette er nok en hovedutfordring hvor utvikling av nasjonale fellesoperative konsepter bør beskrive hvordan vi skal operere og hvilke ambisjoner vi skal strekke oss etter. Fremtidens fellesoperative øvelser nasjonalt bør etter mitt syn i betydelig større grad enn i dag sette scenarier hvor vi prøver ut disse problemstillinger.

Forholdet mellom forsvarsgrenene blir viktigere i årene fremover. Vi er etter mitt syn ikke i en lykkelig situasjon i dag. At forsvarsgrener arbeider hardt for ressurser i anstrengte tider er ikke spesielt. I andre land er det akkurat de samme harde tak som her til lands. Jeg tror det er viktig å erkjenne at i det norske forsvaret er ingen av oss verken verre eller bedre når det gjelder å fremme sin sak. Jeg reflekterer ofte over hvor mange fantastisk dyktige kollegaer jeg har i hæren og luftforsvaret og hvor mye jeg har lært av dem. Vi har alle tjent mye på en felles stabsskole og på tette bånd ved hovedkvarterene i Bodø og Stavanger. Nøkkelen er å få litt mer respekt for hverandre. Vi bør antagelig gi hverandre litt mer innsyn i det vi holder på med og være opptatt av hvor vi kan støtte hverandre. Mindre enn noen gang kan forsvarsgrenene utvikle seg i isolasjon fra hverandre.